

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Коваленко Тетяна Валентинівна

УДК 372.874:688.72(477)

**ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ
УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ**

13.00.02 – ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ

**Дисертація виконана в Національному педагогічному університеті імені
М.П. Драгоманова**

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Коновець Світлана Володимирівна,
Інститут педагогіки і психології
професійної освіти, старший науковий співробітник відділу
мистецької освіти .

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член АПН України
Бондар Володимир Іванович,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, завідувач
кафедри педагогіки і психології;

кандидат педагогічних наук, доцент
Бабенко Леонід Вікторович,
Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира
Винниченка, доцент кафедри педагогіки психолого-педагогічного
факультету.

Провідна установа – Харківський державний педагогічний університет імені Григорія
Сковороди, кафедра педагогіки початкового навчання та дошкільного
виховання, Міністерство освіти і науки України, м. Харків.

Захист відбудеться “ 17 ” “ жовтня ” 2002р. о 14год.30 хв. на засіданні спеціалізованої вченої
ради К 26.053.08. у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова (01601, м.
Київ, вул. Пирогова, 9).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розіслано “ 7 ” “ вересня ” 2002р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.М. Завадська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Проблеми перебудови нашого суспільства нерозривно пов'язані з вирішенням завдань формування творчої особистості. Адже саме така особистість є справжнім творцем історії, оскільки весь шлях, який пройдено людством, – це безперервний процес творіння. Творчість дає людині можливість актуалізувати свої потреби, інтереси, здібності, знаходити форми прояву індивідуальної активності. Творче самовираження сприяє усвідомленню особистісної ваги, емоційному розкріпаченню, зростанню впевненості у собі. У зв'язку з цим все більшої теоретичної і практичної значущості набуває залучення учнів до творчої діяльності, створення необхідних умов для формування творчої активності школярів.

Проблема творчої активності завжди була у полі зору вчених. Різні аспекти творчості розглядали В. Дружинін, Я. Пономарьов, І. Семенов; психологічні основи творчої активності вивчали Д. Богоявленська, Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін, В. Крутецький, Г. Костюк, В. Мерлін, Н. Тализіна та ін.; педагогічний аспект зазначеної проблеми досліджували Л. Аристова, В. Андрєєв, Ю. Бабанський, М. Данилов, Б. Коротяєв, І. Лернер, Л. Мамот, В. Паламарчук, О. Савченко, М. Скаткин, Т. Шамова, Г. Щукіна та ін. Дослідниками сформульовано основні умови формування творчої активності (Н. Вишнякова, Л. Івахненко, В. Лозова, Ю. Неженцев, С. Сисоєва); виявлено специфіку впливу різних засобів естетичного виховання на розвиток творчої активності молодших школярів (Л. Гуляєва, В. Кузін, А. Щербо); визначено особливості прояву творчої активності старших дошкільнят та молодших школярів у різних видах діяльності: ігровій – Ю. Косенко; трудовій – В. Сьомін, В. Тименко; образотворчій – С. Діденко, В. Кардашов.

Важливе місце у системі засобів формування творчої активності учнів посідає народне мистецтво, яке унікальним чином інтегрує у собі побутові, мистецькі, педагогічні традиції (Н. Вишнякова, Є. Горунович, С. Діденко, О. Ковальов, С. Коновець та ін.). Своєрідним різновидом українського народного мистецтва є іграшка, що якнайкраще підтверджує нерозривність становлення окремої людини і людства.

Аналіз педагогічних досліджень свідчить, що українській народній іграшці відведено важливе місце у виховному процесі сучасних дитячих дошкільних закладів (Л. Артемова, О. Батухтіна, А. Грабовська, Е. Горунович, А. Грибовська, Г. Вишнева, Р. Калістру, Л. Калуська, Л. Сірченко та ін.). Однак поза спеціальною увагою залишилися теоретичні і методичні аспекти використання української народної іграшки у педагогіці початкової школи, хоча сучасній науці відомо, що твори народного мистецтва впливають на розвиток пізнавальної, емоційної сфер особистості, її творчих здібностей, сприяють активізації творчо-продуктивної діяльності.

Соціальна та педагогічна значущість проблеми формування творчої активності підростаючого покоління, її недостатня теоретична та методична розробленість зумовили вибір

теми дисертаційного дослідження: **"Формування творчої активності молодших школярів засобами української народної іграшки"**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження входить до плану науково-дослідної роботи лабораторії естетичного виховання інституту проблем виховання АПН України і виконане у контексті Державної національної програми "Освіта" ("Україна ХХІ століття").

Об'єкт дослідження – процес творчого розвитку учнів початкових класів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування творчої активності молодших школярів на уроках і у позакласній роботі з образотворчого мистецтва та художньої праці.

Мета дослідження – розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування творчої активності учнів початкових класів засобами української народної іграшки.

В основу дослідження було покладено **гіпотезу** про те, що ефективність формування творчої активності молодших школярів підвищиться завдяки включенню дітей у різні види творчої діяльності та організації оптимальних педагогічних умов опанування ними української народної іграшки як естетичного об'єкта.

Об'єкт, предмет, мета і гіпотеза дослідження зумовили необхідність розв'язання таких **завдань**:

- вивчити теоретичний аспект формування творчої активності учнів початкових класів;
- розкрити педагогічні можливості української народної іграшки як засобу, що сприяє ефективному формуванню творчої активності молодших школярів;
- визначити критерії, показники і рівні сформованості творчої активності учнів молодшого шкільного віку засобами української народної іграшки;
- виявити педагогічні умови, що сприятимуть оптимізації формування досліджуваного феномена;
- науково обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування творчої активності молодших школярів.

У дисертаційному дослідженні використовувалися **методи**, які відповідали природі явища, що вивчалось, і були адекватні поставленим завданням: аналіз, порівняння та узагальнення даних з проблеми дослідження на основі вивчення філософської, мистецтвознавчої, психолого-педагогічної та методичної літератури; спостереження за навчально-виховним процесом у загальноосвітніх навчальних закладах; вивчення та узагальнення педагогічного досвіду; анкетування учнів і вчителів; опитування учасників експерименту; перегляд та аналіз продуктів дитячої творчості; аналіз відеозаписів уроків; констатуючий та формуючий педагогічні експерименти; кількісний і якісний аналіз експериментальних даних.

Вірогідність результатів та висновків дослідження забезпечується теоретичним обґрунтуванням вихідних положень; використанням комплексу взаємодоповнюючих методів, що відповідають суті визначеної проблеми, меті та завданням дослідження; проведенням дослідно-експериментальної роботи у природних умовах навчально-виховного процесу початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів полягає у тому, що

- уточнено поняття "творча активність молодших школярів", розкрито його зміст, структурні компоненти та визначено рівні сформованості;
- вперше обґрунтовано положення про можливість формування творчої активності молодших школярів засобами української народної іграшки;
- визначено педагогічні умови, які забезпечують ефективність формування досліджуваної якості;
- розроблено методiku формування творчої активності учнів початкових класів у процесі включення дітей у різні види творчої діяльності по опануванню мистецтвом української народної іграшки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та впровадженні у навчально-виховний процес початкової школи методичних рекомендацій з формування творчої активності учнів молодшого шкільного віку. Матеріали дослідження можуть бути використані при розробці програм, спецкурсів, посібників з теорії та методики навчання образотворчого мистецтва та художньої праці.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася у початкових класах загальноосвітніх середніх навчальних закладів № 3, 29 та навчально-виховному комплексі (школі -ліцеї) №28 м. Полтави. Загалом експериментальним дослідженням було охоплено 950 учнів початкових класів. У педагогічному експерименті було задіяно 305 школярів молодшого шкільного віку.

Організація дослідження. Робота проводилася у три етапи протягом 1993-1998 рр.

На першому етапі (1993 – 1994 р. р.) здійснено аналіз науково-методичної літератури з обраної проблеми, визначено методологічні та теоретичні основи дослідження, його об'єкт, предмет, мету й основні завдання, уточнено гіпотезу, розроблено методiku констатуючого експерименту.

На другому етапі дослідження (1994 – 1995р. р.) проведено констатуючий експеримент, визначено та обґрунтовано педагогічні умови і розроблено методiku формування творчої активності учнів молодшого шкільного віку засобами української народної іграшки.

На третьому етапі дослідження (1995 – 1998 р. р.) проведено формуючий експеримент, здійснено аналіз і узагальнення одержаних даних, сформульовано основні висновки дослідження, підготовлено відповідні методичні рекомендації.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення роботи обговорювалися на міжнародних (м. Полтава, 1998, 1999, 2000; м. Кіровоград, 2000; м. Київ, 2002), всеукраїнських (м. Полтава, 1995, 2000, 2001; м. Київ, 2000), міжвузівських (м. Полтава, 1999), звітних (м. Київ, 1995, 1996) наукових конференціях; обласних (м. Полтава, 1999, 2000, 2001, 2002; м. Київ, 2001) семінарах учителів образотворчого мистецтва; на засіданнях методичних об'єднань учителів початкових класів та образотворчого мистецтва шкіл м. Полтави та Полтавської області; у циклі радіопередач на Полтавському радіо "Духовна світлиця. Українська народна іграшка".

Дисертація обговорювалася на засіданнях лабораторії естетичного виховання інституту проблем виховання АПН України.

Теоретичні положення та практичні рекомендації з проблеми дослідження впроваджено на уроках та у позакласній роботі з образотворчого мистецтва та художньої праці загальноосвітніх середніх навчальних закладів № 3, 29 та навчально-виховного комплексу (школи -ліцею) №28 м. Полтави. Результати впровадження дослідження підтверджуються довідками (№ 01-35/13 від 23.01.2002 р; №01- 14/25 від 5.03.2002 р.; №02-15/1 від 4.03.2002р.).

Публікації. Основні результати дослідження відображено у 18 публікаціях, з них 16 написано без співавторів, у тому числі: 6 – у провідних фахових виданнях, 6 – статті у збірниках наукових праць та журналах, 5 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, 1 – методичні рекомендації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи 274 сторінки (181 сторінка основного тексту, додатки викладено на 65 сторінках). Список використаної літератури складається з 334 першоджерел (8 іноземною мовою). У дисертації наведено 6 таблиць, 3 схеми, 5 діаграм.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету та методи, сформульовано гіпотезу та завдання дослідження. Розкрито наукову і теоретичну новизну, практичну значущість роботи, наведено відомості про впровадження та апробацію результатів дослідження.

Перший розділ – "Психолого-педагогічні засади формування творчої активності молодших школярів" присвячено розгляду змісту та структури досліджуваного феномена, розкриттю педагогічних можливостей української народної іграшки як ефективного засобу формування творчої активності молодших школярів.

На підставі аналізу і вивчення літературних джерел з'ясовано, що проблема творчої активності особистості залишається однією з найактуальніших і репрезентується всебічно і досить ґрунтовно.

У ряді досліджень (М. Данилов, В. Крутецький, М. Махмутов та ін.) підкреслюється генетичний зв'язок активності і самостійності особистості. У працях багатьох дослідників (Д. Богоявленська, І. Редковець, І. Родак, Т. Шамова, Г. Щукіна) творча активність вважається найвищим рівнем пізнавальної активності учнів і розглядається як мета та засіб її досягнення.

Багатогранність проблеми формування творчої активності знайшла своє відображення у різноманітних підходах до її визначення : як якості особистості (Ш. Генелін, В. Кузін, В. Максакова, М. Матюшкін); як специфічної потреби особистості (Л. Божович), як творчої діяльності (М. Данилов, А. Люблінська, М. Махмутов).

Вивчення теорії питання дозволяє зробити висновок, що у психолого-педагогічній літературі творча активність найчастіше розглядається у двох аспектах: як психічний процес творення нового і як сукупність властивостей особистості, які забезпечують її залучення у цей процес. При цьому особливий акцент робиться на самостійність мислення учня, тому що тільки у творчій активності найбільш яскраво виявляється його індивідуальність.

Творчу активність необхідно розглядати, у єдності двох сторін. Перша (пов'язана з поняттям "творчість") – комплекс якостей і властивостей особистості, який сприяє повній реалізації її творчого потенціалу і виражається в оригінальному, своєрідному, нешаблонному мисленні й емоційності. Друга (пов'язана з поняттям "активність") – ініціативність, енергійність, самостійність творчих дій і поведінки, мотивом яких служить потреба в самореалізації.

Творча активність – якість особистості, сутність якої полягає у здатності і прагненні свідомо здійснювати ініціативні, новаторські дії у різних галузях людської діяльності.

На наш погляд, за умов педагогічного впливу творча активність може формуватися у діалектичній єдності ініціативи і ентузіазму з відповідальністю, ретельністю, організованістю, чіткістю дій; самостійності з дисципліною; продуктивної сторони діяльності з репродуктивною; творчості з нормативністю та традиціями.

Досягнутий сучасною наукою рівень розробки проблем суті творчості, структури творчої особистості та її формування спонукає до вирішення проблеми формування творчої активності молодших школярів.

Враховуючи особливу сенситивність дітей молодшого шкільного віку, їхню підвищену почуттєво-емоційну сприйнятливість, можна зробити висновок, що цей віковий період є найбільш сприятливим для залучення дітей до вивчення національної спадщини – творів українського народного мистецтва, які акумулюють культурні здобутки народу, синтезують універсальну можливість розвитку естетичного сприйняття, стимулюють оцінну та творчу діяльність.

Одним із ефективних засобів формування творчої активності особистості учнів молодшого шкільного віку є різновид українського народного мистецтва – іграшка. Вона є відтворенням у тій чи іншій спрощеній, узагальненій та систематизованій формі предметів і явищ життя й діяльності суспільства.

Для визначення місця іграшки у системі матеріальної та духовної культури суспільства важливими є роботи М. Киященко, О. Постнікової, Л. Столовича, в яких з філософсько-культурологічних позицій розкривається позитивна роль іграшки у житті суспільства та її соціокультурні функції.

Найбільш цінними для розуміння морфології, функціонування народної іграшки, її естетичної виразності є історико-мистецтвознавчі дослідження (М. Бартрам, А. Бакушинський, О. Бенуа, Б. Бутнік-Сіверський, Г. Блинов, В. Василенко, М. Грушевський, І. Дайн, Р. Захарчук-Чугай, Г. Локуцієвська, І. Макарова, О. Найден, М. Некрасова, Т. Перевезенцева, О. Сокович, Д. Фіголь, С. Ханемен, М. Церетеллі та ін.), в яких виявлено генезис та основні етапи розвитку народної іграшки. У роботах зазначених авторів привертає увагу виділення художньої специфіки народної іграшки як особливого різновиду декоративно-ужиткового мистецтва, в якому виражено локальні, національні та загальнолюдські риси матеріальної і духовної культури.

Значний інтерес представляють погляди сучасних науковців на народну іграшку як засіб формування національної культури (О. Батухтіна, Н. Заглада, Л. Івахненко, С. Кулачківська, Т. Сакович, Є. Саявко, М. Стельмахович); моральних якостей (Н. Дзюбишина-Мельник); як засіб духовного відродження (Н. Буркіна, Л. Данішевська, Т. Пржегодська, Л. Сморг); трудового (М. Гутнікова, Г. Довженко, Л. Орел) та естетичного (А. Грибовська, М. Кириченко, Г. Лабунська, Ю. Максимов, І. Сидорук, Н. Халезова) виховання.

Сучасні дослідження у галузі педагогічної науки та мистецтвознавства наголошують на тому, що мистецтво української народної іграшки є особливим типом художньої творчості, що інтегрує у собі різні види народного мистецтва, поєднує матеріальні і духовні здобутки української культури, утверджує талановитість нашого народу. Використання її у навчально-виховному процесі початкової школи на уроках і у позакласній роботі з образотворчого мистецтва та художньої праці сприятиме формуванню творчо-активної особистості, яка буде продовжувачем народних традицій. На підставі поліфункціонального характеру української народної іграшки, було виділено окремі функції використання її як засобу формування творчої активності учнів початкових класів: інформаційну, мотиваційно-стимулюючу, сенсорну, гедоністичну, евристичну, аксіологічну, культурологічну, навчальну, розвиваючу, виховну.

На підставі аналізу наукових джерел було розроблено критерії та показники, які забезпечили можливість виявлення рівнів сформованості творчої активності учнів молодшого шкільного віку

на основі обізнаності дітей з українською народною іграшкою: перцептивно-емоційний, пізнавально-інформаційний, оцінний і діяльнісно-творчий.

Перцептивно-емоційний критерій дає змогу з'ясувати ступінь сформованості активного сприйняття творів мистецтва.

Основні показники зазначеного критерію: наявність потреби спілкування з українським народним мистецтвом (зокрема, народною іграшкою); зосередженість та захопленість у процесі сприйняття художнього твору; безпосередність емоційних реакцій; активність у процесі обговорення вражень від сприйнятих художніх творів; підвищений інтерес до занять з вивчення та самостійного виготовлення українських народних іграшок.

Пізнавально-інформаційний критерій творчої активності відображає ступінь розвиненості пізнавальних здібностей дитини, рівень наявності набутих знань у галузі народного мистецтва. Він складається з певного обсягу інформації про призначення народної іграшки; про промисли з виготовлення українських народних іграшок та їх регіональні особливості; про українських народних майстрів-іграшківців; про матеріали для виготовлення народних іграшок в Україні; про традиційні техніки та прийоми роботи з різними художніми матеріалами; про види українських народних іграшок; розуміння змісту художніх термінів і понять.

Оцінний критерій творчої активності допомагає визначити рівень здатності дитини до естетичної оцінки духовних цінностей, окремих мистецьких творів і рівень розвиненості естетичних почуттів, уяви, асоціативної пам'яті, а також навичок до співставлення, порівняння та аналізу сприйнятого.

Основні показники даного критерію: володіння розумовими операціями аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення; здатність вербалізувати власні почуття та особисте ставлення до творів мистецтва; самостійність оцінних суджень.

Діяльнісно-творчий критерій творчої активності віддзеркалює міру прагнення молодших школярів до художньо-творчої діяльності, що передбачає розвиток практичних умінь і навичок та особливо здатності до самостійної декоративної і образотворчої діяльності.

Показники даного критерію: бажання виразити себе у різних видах творчої діяльності у галузі української народної іграшки; прояв самостійності задуму та оригінальність вирішення завдань творчого характеру; широта асоціацій у художньому втіленні творчого задуму.

Відповідно до кожного із зазначених критеріїв творчої активності молодших школярів було визначено рівні її сформованості (високий, середній, низький).

Низький рівень творчої активності характеризується тим, що у молодших школярів відсутня потреба в усвідомленому ознайомленні з народними іграшками та захопленість даним видом мистецтва, не проявляється інтерес до виготовлення іграшок за зразком народних, спостерігаються утруднення у вираженні власного ставлення, настрою та думок, які виникли у

ході ознайомлення з українськими народними іграшками. Типовим для учнів даного рівня є часткове, епізодичне, безсистемне засвоєння певної суми знань.

Учні спроможні лише до вираження однозначної емоційної оцінки стосовно української народної іграшки. Вони практично не звертають увагу на її естетичні якості, вагаються у поясненні власних суджень та оцінок.

Молодші школярі, які відносяться до цього рівня малоініціативні, у них відсутні творчі прояви, вони уникають виконання завдань творчого характеру, прагнуть до копіювання, потребують значної допомоги вчителя.

Середній рівень творчої активності мають молодші школярі, у яких виявляється неусвідомленість інтересів щодо української народної іграшки, майже немає потреби у її вивченні й виготовленні, наявна слабка здатність до обґрунтування настрою, думок, почуттів, що виникли у ході ознайомлення з різними видами українських народних іграшок.

Учні, які відносяться до цього рівня, володіють неповним обсягом знань про українську народну іграшку, основні способи її створення; відчувають певні труднощі при спробі порівнювати, узагальнювати та встановлювати зв'язки між елементами іграшок, шукати аналогії; їм важко самостійно актуалізувати набуті знання навіть у знайомих ситуаціях. Разом з тим, у дітей даного рівня спостерігається здатність до оцінки деяких вартостей української народної іграшки (саме як твору мистецтва), прагнення до вираження власного ставлення до неї з відповідним обґрунтуванням.

Більшість молодших школярів цієї групи прагнуть до самоактуалізації у творчій роботі, намагаються отримати задоволення від виконання завдання творчого характеру, нерідко проявляють ініціативність.

Високий рівень творчої активності характеризує наявну у школярів початкових класів потребу в ознайомленні з українським народним мистецтвом (народною іграшкою); відчутну зосередженість та захопленість процесом сприйняття художнього явища. Водночас спостерігається безпосередність переживань, активність у процесі обговорення вражень, отриманих від сприйняття художніх явищ, підвищений інтерес до занять з вивчення та самостійного виготовлення українських народних іграшок.

Для дітей, які відносяться до високого рівня, характерним є: досить глибока поінформованість про українську народну іграшку, самостійність у ході засвоєння знань та їх застосування; спроможність робити висновки, аналізувати, порівнювати одержану інформацію; оперувати відповідною термінологією. Учні з високим рівнем творчої активності демонструють вільне володіння розумовими операціями (синтезом, аналізом, порівняннями, узагальненнями). Вони здатні самостійно оцінити естетичні якості твору мистецтва, висловити почуття, викликані

тією чи іншою іграшкою і пояснити, за допомогою яких саме засобів це вдалося майстру -іграшківцю.

Для школярів даного рівня характерне самовираження у різних видах художньо-творчої діяльності (відносно української народної іграшки), яскравість уяви та художнього бачення, розвиненість образного мислення, самостійність та оригінальність естетичного вирішення задуму, метафоричність та образність, емоційність та виразність творчих робіт.

Проведений аналіз уможливив визначення *творчої активності молодшого школяра* як якості особистості, сутність якої полягає у готовності за внутрішніми переконаннями здійснювати ініціативні, новаторські дії у царині мистецтва. У контексті даного дослідження творча активність учня молодшого шкільного віку має формуватися у різних видах творчої діяльності, знаходити своє виявлення через різноманітність цієї діяльності, сформованість потреби і інтересу до опанування певним різновидом мистецтва, самостійність і пізнавальну активність.

У *другому розділі* – "Дослідно-експериментальна робота з формування творчої активності молодших школярів засобами української народної іграшки" – проведено констатуюче дослідження, охарактеризовано педагогічні умови, які сприяють формуванню творчої активності учнів молодшого шкільного віку, представлено методику і викладено основний зміст формуючого експерименту, проаналізовано результати експериментальної роботи.

Констатуючий експеримент було спрямовано на виявлення стану обізнаності молодшими школярами щодо української народної іграшки; кількісний і якісний аналіз рівнів сформованості творчої активності молодших школярів; визначення залежності даного процесу від спрямування навчально-виховної роботи на уроках і у позакласній роботі з образотворчого мистецтва та художньої праці.

У ході констатуючого експерименту було використано такі методи дослідження: аналіз навчальних програм, анкетування та опитування вчителів і учнів, інтерв'ювання, бесіди, спостереження, аналіз продуктів дитячої творчості.

Проведене констатуюче дослідження показало, що серед учнів молодшого шкільного віку переважають діти з низьким рівнем сформованості творчої активності (60 %). Це є доказом неефективності використання традиційної методики вивчення української народної іграшки у процесі формування творчої активності молодших школярів. Такий стан сформованості творчої активності неадекватний потребам сучасної школи, що зумовлює необхідність розробки та експериментальної апробації методики формування зазначеної якості особистості.

У дисертації викладено методику формування творчої активності молодших школярів, основою якої було залучення учнів початкової школи до українського народного мистецтва та української народної іграшки через систему різних типів уроків та позакласних заходів з образотворчого мистецтва та художньої праці.

У процесі експериментальної роботи передбачалося проведення уроків різного типу, серед яких:

1. *Уроки ознайомлення з творами народного мистецтва.* Метою цих уроків стало ознайомлення з різновидом українського народного мистецтва – іграшкою, що спрямоване, передусім, на задоволення пізнавальних інтересів та формування у молодших школярів уявлень про місце та значення даного виду мистецтва у житті людини і суспільства, його вплив на розвиток культури особистості. Акцент робився на особливостях діяльності народних майстрів, які створюють іграшку.

2. *Уроки сприйняття та оцінки українських народних іграшок.* Основною метою цих уроків є формування в учнів навичок оцінки народних іграшок як творів мистецтва, цілісного емоційного відгуку про них; усвідомлення єдності змісту та форми твору, орієнтація на естетичну цінність даного різновиду українського народного мистецтва.

У ході таких уроків молодші школярі мали можливість ознайомитися з українськими народними іграшками, взяти участь у бесіді-обговоренні, спрямованій на здійснення аналізу, оцінку та вираження у довільній формі власного ставлення до художньо-естетичної цінності іграшок.

3. *Уроки оволодіння навичками та уміннями виготовлення традиційних українських народних іграшок.* Мета даних уроків полягала у навчанні молодших школярів основним традиційним прийомам виготовлення іграшок з різних природних матеріалів та традиційним способам їх оздоблення. Роботи учнів здебільшого мали характер навчальних вправ.

4. *Уроки вивчення творчості окремих майстрів української народної іграшки.* Основною метою цих уроків стало ознайомлення молодших школярів з творчістю відомих народних майстрів, які виготовляли іграшки та роботою майстрів-іграшківців; безпосереднє спілкування (по можливості) з майстрами української народної іграшки в осередках народних промислів; навчання традиційним прийомам виготовлення українських народних іграшок конкретними майстрами.

5. *Уроки створення самостійних художніх робіт.* Головна мета цих уроків – актуалізація набутих знань, умінь і навичок в процесі включення молодших школярів у різні види художньо-декоративної діяльності у галузі української народної іграшки та створення самостійних художніх робіт.

6. *Інтегровані уроки.* Метою таких уроків було створення передумов для всебічного вивчення учнями початкових класів української народної іграшки у контексті зв'язку цього різновиду народного мистецтва з іншими видами мистецтва (театр, музика, кіно), що позитивно впливає на розвиток сприймання, мислення і збагачення почуттів, стимулювання творчої активності молодших школярів.

Методи і прийоми роботи, що їх було застосовано у процесі формування творчої активності молодших школярів, узгоджувалися з імпровізаційним стилем роботи народних майстрів та особливостями образотворчості та емоційним характером дитячої творчості.

Цілісний процес формування досліджуваного феномена складався з трьох органічно пов'язаних між собою етапів (підготовчого, практично-діяльнісного та творчого).

Мета **першого (підготовчого) етапу** полягала у створенні умов опосередкованого впливу на формування творчої активності. Він передбачав ознайомлення учнів початкових класів з надбаннями українського народного мистецтва; формування знань дітей про витоки іграшки, вірування та звичаї українського народу, пов'язані з народною іграшкою; стимулювання бажання займатися художньою творчістю з наслідуванням традицій народних майстрів України.

Основними формами роботи на даному етапі дослідження були інтегровані уроки: “В гостях у майстрів-іграшківців” (урок-казка) та чотири уроки-мандрівки "Звідки іграшка до нас прийшла" ("Фольклорні витоки народної іграшки", "Значення іграшки у житті прадавніх людей", "Символічний зміст традиційних іграшкових образів" ["Берегіня", "Кінь – знак сонця і неба", "Про що співає півник", "Чудное звіря – сиве оленя", "Бичок-третячок"]).

Для вирішення поставлених завдань використовувалися різноманітні методи та прийоми: художні розповіді про прадавні витоки народної іграшки, про вірування та звичаї нашого народу, що пов'язані з українською народною іграшкою, про символічний зміст іграшок, описи; демонстрування унаочнення (зображення виробів-оригіналів, фотографії, слайди, ксерокопії, ілюстрації у художніх альбомах з декоративно-ужиткового мистецтва); проведення дидактичних ігор "Запитай – дізнаєшся", "Закінчи розповідь про іграшку", "Загадай – відгадаємо"; моделювання ігрових ситуацій за допомогою казкових персонажів-іграшок Бабусі-Іграшкусі та Дідуса-Іграшкуся; організація спостереження за роботою “казкових майстрів” іграшки та виготовлення виробів під керівництвом майстрів-іграшківців, практичної образотворчої діяльності (тематичне малювання, створення ілюстрацій до легенд, розповідей, замальовки давніх іграшок, втілення творчого задуму в об'ємі).

Метою **другого (практично-діяльнісного) етапу** було створення умов цілеспрямованого формування творчої активності молодших школярів. Він мав націлювати на формування уявлень про етнічні особливості української народної іграшки; стимулювати зацікавленість дітей мистецтвом створення українських народних іграшок, спонукати до вивчення традиційних прийомів виготовлення українських народних іграшок.

Реалізація зазначених завдань здійснювалася шляхом проведення циклу різних типів уроків за темою "Українська народна іграшка" ("Декоративне оздоблення українських народних іграшок": "Художні традиції та творчі знахідки народних майстрів України" [уроки ознайомлення з творами народного мистецтва]; "Гарний вершник той із сиру", "Красені-птахи із Ічні", "А ми

справжній музики"[уроки сприйняття та оцінки українських народних іграшок];"Створюємо орнамент для "монетки"", "Як прикрасити сопілку", "Прикрашаємо Яворівські візочки", "Навчаємося у петриківських майстрів-іграшківців", "Іграшки-забавлянки з тіста", "Сирні іграшки", "Забавлянки з соломи, трави, очерету, кукурудзи, пшеничного колосся", "Народні ляльки з тканини", "Гарний одяг той у панни" [уроки оволодіння навичками та уміннями виготовлення традиційних народних іграшок]; "Майстри української народної іграшки": "Олександра Селюченко – відома майстриня української народної іграшки", "Ганна Руденко – майстриня українських народних вузлових ляльок", "Різблені коні М. Зацеркляного" [уроки вивчення творчості окремих майстрів української народної іграшки]).

Другий етап передбачав взаємозв'язок методів і прийомів репродуктивного і пошукового характеру: художні розповіді про життя народних майстрів та їхні творчі здобутки; цілеспрямоване сприйняття українських народних іграшок, фотокарток, ілюстрацій, виробів народних майстрів безпосередньо в осередках народних промислів; спілкування з майстрами народної іграшки, відвідування творчих майстерень майстрів; вивчення творчості окремих майстрів української народної іграшки; навчання традиційним прийомам виготовлення українських народних іграшок; створення таблиць про основні елементи розпису; показ вдалих робіт, оригінальних прийомів виконання завдання на будь-якому етапі, порівняння іграшок різних регіонів України.

На **третьому (творчому) етапі** створювалися умови для безпосереднього прояву творчої активності молодших школярів у різних видах діяльності з вивчення мистецтва української народної іграшки. Він передбачав концентрацію уваги молодших школярів на різних способах творчої діяльності, спонукання до вибору варіантів рішень у ході виконання творчої роботи, забезпечення максимальної самостійності учнів у втіленні художнього задуму.

Третій етап складався з циклу уроків створення самостійних художніх робіт "Продовжуємо традиції народних майстрів" ("Як Святий Миколай дітям подарунки роздавав", "Зустрічаймо Новий рік", "Деся весна красується", "До нас пташки летять", "Ми весну закликаємо", "Танок квітів", "Влітку у бабусі", "В гостях у майстрів-іграшківців", "Казка про народну іграшку") та проведення "Фестивалю мистецтв" і "Свята української народної іграшки".

На даному етапі формуючого експерименту було використано такі методи і прийоми: самостійне виготовлення виробів за мотивами українських народних іграшок (подарунків, сувенірів, героїв лялькових вистав); складання казок, розповідей про персонажі українських народних іграшок; ілюстрування власних літературних творів; інсценізація з використанням самостійно створених іграшок за мотивами українських народних казок; написання текстів і сценаріїв для проведення екскурсій у шкільному музеї та на періодичних виставках творчих робіт;

самостійна образотворчість; навчання традиційним прийомам виготовлення українських народних іграшок учнів перших класів; проведення виставок дитячих робіт.

Ефективним прийомом оптимізації творчої активності молодших школярів протягом усіх трьох етапів було використання авторської тематичної книжечки "Українська народна іграшка". Такий прийом забезпечив найбільшу різноманітність завдань, що підтримувало дитячу зацікавленість, допомагало формувати широке коло інтересів, надавало можливість успішного подання дидактичного матеріалу.

Перевірка результативності проведеної дослідно-експериментальної роботи здійснювалася на основі порівняльного аналізу рівнів сформованості творчої активності молодших школярів експериментальної і контрольної груп (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка зміни рівнів сформованості творчої активності
учнів початкових класів (у%)

Рівні	Експериментальна група		Контрольна група	
	на початку експерименту	після експерименту	на початку експерименту	після експерименту
Високий	2,4	51,5	3,5	6,8
Середній	37,6	48,5	36,7	47
Низький	60	-	59,8	46,2

Порівняння результатів на початку та після закінчення формуючого експерименту дало змогу визначити значний перерозподіл даних у рівнях: в експериментальних групах відбулося значне збільшення кількості учнів з високим рівнем сформованості творчої активності – з 2,4% до 51,5%; у контрольних групах значного збільшення кількості школярів високого рівня не виявлено – з 3,5% до 6,8%. За час формуючого експерименту у контрольній групі значна частина учнів залишилася на середньому та низькому рівнях сформованості творчої активності (відповідно 47% і 46,2%), а в експериментальній групі значна частина дітей перейшла на середній рівень – 48,5%.

Експериментальна робота дозволила визначити сукупність педагогічних умов, що забезпечують ефективність процесу формування творчої активності молодших школярів на уроках та у позакласній роботі з образотворчого мистецтва та художньої праці: 1) підбір українських народних іграшок, доступних для сприйняття та відтворення молодшими школярами; 2) використання у навчально-виховному процесі необхідного та достатнього обсягу систематизованої інформації щодо української народної іграшки (історичний, теоретичний, практичний аспекти); 3) оволодіння учнями традиційними прийомами створення та оздоблення

українських народних іграшок; 4) організація процесу самостійного виготовлення молодшими школярами іграшок за традиціями українських народних; 5) доступність та педагогічна доцільність пропонованих завдань; 6) створення на уроках та у позакласній роботі позитивно-емоційної творчої атмосфери зацікавленості та захопленості.

Таким чином підтверджується робоча гіпотеза про те, що включення дітей у різні види творчої діяльності та організація оптимальних педагогічних умов опанування молодшими школярами української народної іграшки як естетичного об'єкта сприяє формуванню творчої активності молодших школярів, а також ефективність запропонованої методики.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення проблеми формування творчої активності молодших школярів, що виявляється у необхідності обґрунтування та експериментальній перевірці методики формування досліджуваної якості засобами різновиду українського народного мистецтва – іграшки на уроках і у позакласній роботі з образотворчого мистецтва та художньої праці.

1. На основі узагальнення результатів теоретичного аналізу встановлено, що творча активність є вищим рівнем прояву пізнавальної активності людини, якістю особистості, її інтегральною характеристикою.

Проведений аналіз уможливив визначення *творчої активності молодшого школяра* як якості особистості, сутність якої полягає у готовності здійснювати ініціативні, новаторські дії у царині мистецтва. У контексті даного дослідження творча активність молодшого школяра має формуватися у процесі різних видів творчої діяльності, знаходити своє виявлення через різноманітність цієї діяльності, сформованість потреби і інтересу до опанування певним різновидом мистецтва, самостійність і пізнавальну активність.

2. У дослідженні виявлено, що значущим фактором формування творчої активності молодших школярів є активне залучення учнів до вивчення українського народного мистецтва. Народній іграшці у цьому процесі має відводитися значна роль. Українська народна іграшка як естетичний об'єкт є особливим типом художньої творчості, що вміщує у собі кілька видів народного мистецтва, є носієм історичних, загальнокультурних, художньо-декоративних, національних рис та особливостей, що дозволяє використовувати її як дійовий навчально-виховний засіб формування творчо активної особистості учнів молодшого шкільного віку.

3. У дисертації визначено структурні компоненти творчої активності молодших школярів: перцептивно-емоційний, пізнавально-інформаційний, оцінний, творчо-діяльнісний. Змістові

параметри визначених компонентів є критеріальними характеристиками рівнів (високого, середнього, низького) творчої активності учнів початкових класів, а саме: наявність потреби вивчення різновидів українського народного мистецтва; обізнаність, щодо різновидів українського народного мистецтва, зокрема, іграшки; здатність до естетичної оцінки духовних цінностей та окремих мистецьких творів; бажання виразити себе у різних видах творчої діяльності у галузі української народної іграшки; виявлення самостійності задуму та оригінальності вирішення задач творчого характеру. Встановлено, що серед учнів молодшого шкільного віку переважає низький рівень (60 %) досліджуваного феномена.

4. Розроблено та експериментально перевірено методику формування творчої активності учнів молодшого шкільного віку. В її основу покладено залучення учнів початкової школи до української народної іграшки через систему різних типів уроків та позакласних заходів з образотворчого мистецтва та художньої праці. Методи і прийоми роботи, що їх було застосовано у процесі формування творчої активності молодших школярів, узгоджуються з імпровізаційним стилем роботи народних майстрів, особливостями образотворчості та емоційним характером дитячої творчості.

5. Експериментально доведено ефективність процесу формування творчої активності молодших школярів засобами української народної іграшки завдяки організації таких педагогічних умов: 1) підбір українських народних іграшок, доступних для сприйняття та відтворення молодшими школярами; 2) використання у навчально-виховному процесі необхідного і достатнього обсягу систематизованої інформації щодо української народної іграшки (історичний, теоретичний, практичний аспекти); 3) оволодіння учнями традиційними прийомами створення та оздоблення українських народних іграшок; 4) організація процесу самостійного виготовлення молодшими школярами іграшок за традиціями українських народних; 5) доступність та педагогічна доцільність пропонованих завдань; 6) створення на уроках та у позакласній роботі позитивно-емоційної творчої атмосфери зацікавленості та захопленості.

6. Аналіз даних проведеного експерименту підтвердив результативність поетапного формування творчої активності молодших школярів засобами української народної іграшки: опосередкований вплив на формування творчої активності (I етап); цілеспрямоване формування творчої активності молодших школярів (II етап); безпосередній прояв творчої активності молодших школярів у різних видах діяльності по опануванню мистецтва української народної іграшки (III етап).

Проблема формування творчої активності молодших школярів у загальноосвітніх навчальних закладах не обмежується цим дослідженням. Численні аспекти даної проблеми потребують свого подальшого дослідження та вирішення. Серед них: з'ясування можливостей формування творчої активності особистості засобами інших видів професійного та народного

образотворчого мистецтва відповідно до різних вікових груп школярів; розвиток творчих здібностей особистості у процесі опанування української народної іграшки; розвиток творчої активності молодших школярів у процесі вивчення народних іграшок країн світу; підготовка майбутніх вчителів до педагогічного керівництва художньо-творчою діяльністю молодших школярів з використанням народної іграшки та інших різновидів народного та професійного декоративно-ужиткового мистецтва.

Основні положення дисертації відображено у таких публікаціях автора:

1. Коваленко Т.В. М'яка іграшка // Початкова школа. – 1999. – №7. – С. 44-45.
2. Коваленко Т.В. Використання народної іграшки у формуванні творчої активності молодших школярів //Вісник Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка: Збірник наукових праць. – Випуск 3(7). – Полтава: ПДПУ ім. В.Г. Короленка, 1999. – Серія "Педагогічні науки". – С. 36-40.
3. Коваленко Т.В. Виховання у молодших школярів національної самосвідомості //Формування національної культури молоді засобами народного мистецтва у контексті творчої спадщини В.М. Верховинця: Збірник наукових праць. – Полтава: Видання ПДПУ ім. В.Г. Короленка, 1999. – С. 233-239.
4. Коваленко Т.В., Кушніренко О.М. Українська народна ганчіркова лялька як засіб формування національної культури молодших школярів //Формування національної культури молоді засобами народного мистецтва у контексті творчої спадщини В.М. Верховинця: Збірник наукових праць. – Полтава: Видання ПДПУ ім. В.Г. Короленка, 1999. – С. 289-296.
5. Коваленко Т.В. Педагогічний потенціал народної іграшки //Вісник Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка: Збірник наукових праць. – Випуск 6(14). – Серія "Педагогічні науки". – С. 97-83.
6. Коваленко Т.В. Курс "Народні промисли Полтавщини" у професійній підготовці вчителя //Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. — Випуск 1(15). – Полтава, 2001. – Серія "Педагогічні науки". – С. 176-182.
7. Коваленко Т.В. Основні форми опанування мистецтва української народної іграшки учнями молодшого шкільного віку //Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. — Випуск 6-7(20-21). – Полтава, 2001. – Серія "Педагогічні науки". – С.105-113.
8. Коваленко Т.В. Роль позакласної роботи з художньої праці в активізації пізнавальної активності молодших школярів //Макаренківські читання: Збірник наукових праць – Полтава: Друкарня видавництва "Полтава", 1993. – С. 56-57.

9. Коваленко Т.В. До питання про творчу активність особистості //Наукові записки психолого-педагогічного факультету: Збірник статей. – Ч. II. – Полтава: 1997. – С. 115-117.
10. Коваленко Т.В. Використання народної іграшки в трудовому вихованні і творчому розвитку молодшого школяра //Наукові записки психолого-педагогічного факультету: Збірник наукових праць. – Полтава, 1998. – С. 311-318.
11. Коваленко Т.В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів в процесі занять народним декоративно-прикладним мистецтвом //Теорія і практика сучасного естетичного виховання у контексті педагогічної спадщини Василя Сухомлинського: Збірник наукових праць. – Полтава, 1998. –С. 324-328.
12. Коваленко Т.В. Українська народна глиняна іграшка на уроках художньої праці //Імідж сучасного педагога. – 1999. –№4. – С. 44-45.
13. Коваленко Т.В., Коваленко М.В. Формування творчої активності молодших школярів у процесі вивчення народного мистецтва //Шляхи вдосконалення навчально-виховного процесу в початкових класах та дошкільних закладах: Збірник статей за матеріалами міжвузівської науково-практичної конференції. – Полтава. – 1996. – С. 31-34.
14. Коваленко Т.В. Збагачення словника молодших школярів при вивченні теми "Українська народна іграшка" //Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Вивчення мови на комунікативній основі". – Полтава, 2000. – С. 101-103.
15. Коваленко Т.В. Спецкурс "Українська народна іграшка" в професійній педагогічній підготовці //Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Полтава, 2000. –С. 137-140.
16. Коваленко Т.В. Ознайомлення молодших школярів з народними іграшками країн світу //Підготовка вчителя до роботи в умовах нової структури змісту початкової освіти: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, Полтава, 23-25 квітня 2001 р. /Полтавський державний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка, 2001. – С.154-157.
17. Коваленко Т.В. Дидактичні ігри на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі //Зміст загальної образотворчої освіти і підготовка вчителів образотворчого мистецтва (Всеукраїнська науково-практична конференція); Редкол.: Рудницька О.П. та ін. – Київ, 2000. –С. 46-50.
18. Коваленко Т.В. Народна іграшка на уроках художньої праці та трудового навчання в початковій школі. Методичні рекомендації для вчителів образотворчого мистецтва, художньої праці, студентів психолого-педагогічних факультетів денної та заочної форм навчання – Полтава, 1998. – 138с.

Коваленко Т.В. **Формування творчої активності молодших школярів засобами української народної іграшки.** – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02. - теорія і методика навчання образотворчого мистецтва – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2002.

Дисертацію присвячено проблемі формування творчої активності молодших школярів. Визначено критерії та рівні сформованості творчої активності, виявлено особливості її прояву на уроках і у позакласній роботі з образотворчого мистецтва та художньої праці.

Розкрито можливості української народної іграшки як засобу формування творчої активності молодших школярів.

Теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови і методику формування творчої активності учнів молодшого шкільного віку у процесі включення дітей у різні види творчої діяльності по опануванню ними української народної іграшки як естетичного об'єкта.

Ключові слова: творча активність, народне мистецтво, українська народна іграшка, молодший шкільний вік.

Коваленко Т.В. Формирование творческой активности младших школьников средствами украинской народной игрушки. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 - теория и методика обучения изобразительному искусству. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2002.

В диссертации исследуется актуальная проблема формирования творческой активности младших школьников на материале украинского народного искусства.

В результате аналитического исследования дано теоретическое обоснование понятия "творческая активность младшего школьника", выделены ее структурные компоненты, критерии, особенности проявления в учебно-воспитательной работе на уроках и во внеклассной деятельности по изобразительному искусству и художественному труду.

Теоретическое осмысление проблемы позволило сделать вывод, что творческая активность – высший уровень проявления познавательной активности человека, качество личности, ее интегральная характеристика. При условии педагогического влияния творческая активность формируется в диалектическом единстве и сочетании инициативы и энтузиазма с ответственностью, тщательностью, организованностью, четкостью действий; самостоятельности с дисциплиной; продуктивной стороны деятельности с репродуктивной; творчества с нормативностью и традициями.

Теоретический анализ проблемы дал возможность определить *творческую активность младшего школьника* как качество личности, сущность которого состоит в готовности совершать инициативные, новаторские действия в области искусства. Творческая активность формируется в различных видах творческой деятельности, выражается через разнообразие этой деятельности, сформированность потребности и интереса к изучению определенных видов искусства, самостоятельность и познавательную активность.

Структурными компонентами творческой активности в диссертации определены: перцептивно-эмоциональный, информационно-познавательный, оценочный, практически-творческий. Критериальными характеристиками уровней (высокого, среднего, низкого) творческой активности младших школьников являются содержательные параметры выделенных компонентов.

В диссертации раскрыты педагогические возможности украинской народной игрушки как средства формирования творческой активности младших школьников. Выделены ее дидактические функции: информационная, мотивационно-стимулирующая, сенсорная, гедонистическая, эвристическая, аксиологическая, культурологическая, учебная, развивающая, воспитательная.

В результате исследования разработана методика формирования творческой активности младших школьников, которая основывается на включении детей в различные виды творческой деятельности и изучении ими украинской народной игрушки как эстетического объекта. Формы, методы и приемы согласуются с импровизационным стилем работы народных мастеров, особенностями изобразительной деятельности и эмоциональным характером детского творчества.

Первый этап формирования творческой активности был направлен на создание условий опосредственного влияния на формирование творческой активности и создание положительного эмоционального настроения школьников в процессе их ознакомления с достижениями украинского народного искусства, развитие интереса к народным игрушкам, их истокам, верованиям и обычаям украинского народа, связанным с образами украинской народной игрушки, стимулирование желания заниматься художественной деятельностью, продолжая традиции народных мастеров Украины.

Целью второго этапа было создание условий целенаправленного формирования творческой активности. Он носил репродуктивно-творческий характер и был нацелен на формирование у школьников представлений о национальных особенностях украинской народной игрушки и обучение их средствам художественной выразительности при создании игрушек.

Третий этап был ориентирован на создание условий непосредственного проявления творческой активности и предполагал самостоятельную творческую работу младших школьников. В основу этого этапа было положено участие детей в различных видах творческой деятельности с

актуализацией приобретенных знаний, навыков и умений относительно украинских народных игрушек.

Экспериментально доказано, что эффективность процесса формирования творческой активности младших школьников средствами украинской народной игрушки зависит от соблюдения педагогических условий: 1) подбор украинских народных игрушек, доступных для восприятия и воспроизведения младшими школьниками; 2) использование в учебно-воспитательном процессе необходимого и достаточного объема информации об украинской народной игрушке (исторический, теоретический, практический аспекты); 3) овладение учащимися традиционными приемами создания украинских народных игрушек; 4) организация процесса самостоятельного изготовления младшими школьниками игрушек по традициям украинских народных; 5) доступность и педагогическая целесообразность предложенных заданий; 6) создание на уроках и во внеклассной работе положительно-эмоциональной творческой атмосферы заинтересованности и увлеченности.

В результате формирующей экспериментальной работы удалось достичь заметного повышения уровня творческой активности у младших школьников экспериментальной группы. В контрольной группе общей тенденции к повышению творческой активности отмечено не было. Таким образом, было установлено, что предложенная методика способствовала повышению уровня сформированности творческой активности учащихся младшего школьного возраста. Высокая ее эффективность обоснована теоретически и подтверждена практически.

Ключевые слова: творческая активность, народное искусство, украинская народная игрушка. младший школьный возраст.

Kovalenko T.V. Forming of creative activity of younger schoolboys by funds of Ukrainian folk toy. - Manuscript.

Thesis for gaining of scientific candidate degree of pedagogic sciences for specialization 13.00.02. – Theory and Methods of Fine art. – Dragomanov National Pedagogical University, Kyiv, 2002.

This candidate for a degree is dedicated to the problems of forming of juniors' creative activity. It reveals the criteria and the skill level of active interest to art and artwork at the lessons and during out of class work.

The candidate shows the abilities of Ukrainian folk toy as the way for formation of the creative activity of juniors.

The methods possibilities and stages of formation the creativity activities of juniors in the process of joining them the different kinds of creative activity with using the Ukrainian folk toy as artistic beauty are examined theoretically and guide experimentally.

Key words: the creative activity, the fork art, the Ukrainian folk toy, younger school age.